

dr hab. Andrzej Wawrzusiszyn

Katedra Prawa Administracyjnego i Nauk o Bezpieczeństwie

Wydział Prawa i Administracji

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Olsztyn, 16 stycznia 2024 r.

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

mgr. inż. Daniela WOJTASZKIEWICZA

na temat:

Straż Graniczna w systemie zwalczania nielegalnej migracji na terytorium województwa świętokrzyskiego w latach 2015-2022

opracowanej pod kierunkiem naukowym

dr hab. Marka Leszczyńskiego prof. uczelni

oraz

dr hab. Magdaleny Molendowskiej prof. uczelni

Podstawą opracowania niniejszej recenzji jest uchwała Nr 34/2023 Rady Naukowej Instytutu Nauk o Bezpieczeństwie z dnia 23.11.2023 roku w sprawie wyznaczenia recenzentów rozprawy doktorskiej „Straż Graniczna w systemie zwalczania nielegalnej migracji na terytorium województwa świętokrzyskiego w latach 2015-2022” w postanowieniu o nadanie stopnia doktora w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie Panu mgr. inż. Danielowi Wojtaszkiewiczowi zgodnie ustawą z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017, poz. 1789 ze zmianami) oraz z ustawą z dnia 3 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. z 2018, poz. 1669).

1. Kwestie ogólne

Migracje, ze swoją wielością i różnorodnością form, kierunków czy motywów przemieszczania się grup i jednostek oraz zmiennością natężenia, są jednym z najważniejszych zjawisk świata. Przemieszczanie się ludności pociąga za sobą konsekwencje społeczne, gospodarcze, kulturowe, wpływają zarówno na sytuację polityczną państw wysyłających, jak i przyjmujących. Od lat 90. XX w. migracje zaczęto postrzegać przez pryzmat bezpieczeństwa.

Współczesnym migracjom towarzyszą wojny i konflikty zbrojne, które doprowadziły do totalnej destabilizacji w regionach wywołując poważne problemy. Przyczyn należy szukać m.in. w agresywnej polityce Rosji wobec Kaukazu z lat 90. XX wieku i lat kolejnych, aneksja Krymu czy obecna wojna rosyjsko-ukraińska. Na rozwój migracji wpłynęły także skutki wydarzeń w Afryce, zwłaszcza w północnej jej części oraz na Bliskim Wschodzie. Zapoczątkowana w latach 2010–2012 tzw. Arabska Wiosna doprowadziła do protestów społecznych i konfliktów zbrojnych, była wyrazem niezadowolenia obywateli wobec autokratycznych reżimów. Nie bez znaczenia są skutki pandemii COVID-19, które wywołały problemy gospodarcze i społeczne w wielu regionach, czy fakt przejęcia władzy przez talibów w Afganistanie. Wymienione wydarzenia dopełnia dzisiaj skomplikowana sytuacja w stosunkach izraelsko-palestyńskich w strefie Gazy. Efektem tych procesów stał się znaczący wzrost migracji do Europy będący poważnym wyzwaniem dla jej spójności i bezpieczeństwa, w tym także i dla Polski.

Sytuacja na polskiej granicy państwowej jest dynamiczna oraz stymuluje zagrożenia bezpieczeństwa transgranicznego w postaci nielegalnej migracji i handlu ludźmi, przestępczości narkotykowej, przemytu broni, amunicji, materiałów wybuchowych, wszelkiego rodzaju towarów handlowych, pojazdów oraz terroryzmu.

Istniejąca polaryzacja poziomu rozwoju i życia między krajami bogatymi a biednymi, rosnąca na tym tle frustracja i niezadowolenie społeczne, zapóźnienia rozwojowe, ubóstwo, degradacja środowiska naturalnego, epidemie groźnych chorób, niekontrolowane migracje coraz widoczniej zakłócają stabilność bezpieczeństwa granic państw i narodów. Wejście Polski w struktury Unii Europejskiej, a następnie do strefy Schengen spowodowało, że odcinki granicy Polski stały się ostatnimi, po przekroczeniu których obywatele z państw trzecich mogą swobodnie poruszać się po krajach Unii Europejskiej. Zniesienie ograniczeń w dostępie do paszportów oraz dynamika ruchu granicznego zaczęły istotnie wpływać na

poziom przestępczości transgranicznej. Polskie środowisko przestępcze łatwo nawiązało współpracę z przestępcami międzynarodowymi, natomiast zachodnioeuropejskie struktury przestępcze zaczęły postrzegać Polskę jako nowy obszar wpływu. Najpoważniejszym od lat zagrożeniem bezpieczeństwa transgranicznego jest nielegalna migracja, zwłaszcza w formach zorganizowanych. Czynnikiem warunkującym zjawisko nielegalnej migracji jest dysproporcja między krajami pochodzenia migrantów a krajami stanowiącymi cel migracyjny. Kwestia ta dotyczy w szczególności uwarunkowań społeczno-ekonomicznych, polityki socjalnej, poszanowania praw człowieka, w tym m.in. praw mniejszości, prawa do podjęcia działalności gospodarczej czy nawet prawa do wyboru zawodu. Polska jako państwo tranzytowe znalazła się w zainteresowaniu obywateli państw trzecich i międzynarodowych grup przestępczych na drodze do innych krajów europejskich, a także jako kraj docelowy. Dynamikę zjawiska nielegalnej migracji do i przez Polskę warunkują: geopolityczne usytuowanie naszego kraju, tranzytowy charakter korytarzy transportowych wiodących przez terytorium Polski (wschód–zachód, północ–południe), stabilność polityczna, rozwój gospodarczy, przyjazny rynek pracy, zarobki, warunki społeczne, socjalne, wolność polityczna, wyznaniowa i obyczajowa. Długi lądowy odcinek granicy państwowej z Rosją, Białorusią oraz Ukrainą ułatwia organizację nielegalnej migracji szlakiem nadbałtyckim wiodącym z Azji, a także szlakiem bałkańskim do Europy Zachodniej.

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska koresponduje z powyższymi problemami, wykazuje walory poznawcze, społeczne i metodologiczne oraz mieści się w aktualnym nurcie poszukiwań badawczych i działań praktycznych służącym zapobieganiu i zwalczaniu nielegalnej migracji. Dlatego też, badania podjęte przez Doktoranta mgr. inż. Daniela Wojtaszkiewicza uważam za uzasadnione i pozytywnie wpisujące się w dziedzinę nauk społecznych i w dyscyplinę nauki o bezpieczeństwie.

2. Ocena metodologiczna rozprawy doktorskiej

Przygotowanie, przeprowadzenie i interpretacja wyników badań stanowią podstawową umiejętność pracownika nauki. Założenia metodologiczne rozprawy doktorskiej mgr. inż. Daniela Wojtaszkiewicza przedstawione zostały w rozdziale pierwszym *Założenia metodologiczne* (s. 7–12). W sposób zwięzły określił sytuację problemową, problemy badawcze, cel badań, hipotezy badawcze. Opisał procedurę badawczą i metody badań, następnie ograniczenia badawcze oraz ocenę literatury przedmiotu.

Z tematu dysertacji, w sposób naturalny jawi się przedmiot badań, który stanowi: *zjawisko nielegalnej migracji występujące na przestrzeni lat 2015 – 2022 w Polsce oraz województwie świętokrzyskim, jej wpływ na bezpieczeństwo wewnętrzne w skali makro i mikro oraz działania podejmowane przez Straż Graniczną w celu przeciwdziałania i eliminowania przedmiotowego zjawiska, określające zarazem jej efektywność* (s. 9).

Za główny cel badawczy Doktorant przyjął: *przedstawienie Straży Granicznej jako wiodącej i skutecznej formacji w zwalczaniu nielegalnej migracji* (s. 9).

Konsekwencją tak sformułowanego celu badań jest spójny z nim główny problem badawczy. Jest on próbą poszukiwania odpowiedzi na pytanie: *Czy Straż Graniczna jest skuteczną formacją w przeciwdziałaniu i zwalczaniu zjawiska nielegalnej migracji?* (s. 8).

Problem główny został doprecyzowany w czterech pytaniach szczegółowych (s. 8):

1. *Czy Polska staje się krajem docelowym pod względem zatrudnienia i osiedlenia dla cudzoziemców?*
2. *Jaka jest skala zjawiska nielegalnej migracji na terytorium RP i województwa świętokrzyskiego na przestrzeni lat 2015–2022?*
3. *W jakim obszarze służbowej odpowiedzialności dominuje zjawisko nielegalnej migracji?*
4. *Jakie jest modus operandi osób zatrzymywanych, sprawców nielegalnej migracji?*

Hipoteza główna została ujęta w następującym założeniu badawczym: *Straż Graniczna jest skuteczną formacją w zwalczaniu nielegalnej migracji na terytorium województwa świętokrzyskiego* (s. 10). Takie kryterium znajduje swoje dopełnienie w czterech hipotezach szczegółowych (s. 10).

W przeprowadzeniu procesu badawczego obowiązują liczne zbiory reguł i zalecenia, których przestrzeganie powinno doprowadzić badacza do uzyskania obiektywnych wniosków z podjętych badań. Doktorant zadeklarował wykorzystanie kilku metod teoretycznych (s. 10). Ich dobór, uzasadnienie oraz zastosowanie należy uznać za słuszne i właściwe. Dotyczą one badania dokumentów, aktów normatywnych, analizy ich treści, czy korzystania z danych statystycznych i ich interpretacji. Rozdział metodologiczny Doktorant kończy opisaniem ograniczeń badawczych oraz oceną literatury (s. 12).

Analizy ilościowe i jakościowe uzyskanych danych oraz ich interpretacja posiadają wartość poznawczą i pozwalają śledzić tok rozumowania Doktoranta. Są wynikiem dobrego uszeregowania zebranych danych.

Analiza podejścia metodologicznego do procesu badawczego przez Doktoranta wzbudza jednak pewne wątpliwości i kontrowersje. Uważam, że początkujący badacze powinni raczej posługiwać się klasycznym układem pracy naukowej: przedmiot badań i cel

badania, problemy badawcze i hipotezy badawcze, zmienne i wskaźniki badań, metody badawcze, narzędzia i techniki badawcze, teren badań i osoby badane, analiza i wnioski z badań własnych. Przyjęty przez Doktoranta układ części metodologicznej odbiega od tej formy i zaburza logikę porządku.

Zaproponowany przez Doktoranta trzeci problem szczegółowy o brzmieniu *W jakim obszarze służbowej odpowiedzialności dominuje zjawisko nielegalnej migracji?* (s. 8) jest niezrozumiały i nie wiadomo, co Autor miał na myśli. Takie zjawisko nie powinno się pojawić!

Przyjmując założenie, że hipoteza oznacza domysł i jest naukowym przypuszczeniem, co do istnienia lub nieistnienia danej rzeczy czy zjawiska w określonym miejscu lub czasie występuje rozdzźwięk dotyczący wyartykułowanej hipotezy głównej przez Doktoranta. Postawiona hipoteza odnosi się tylko i wyłącznie do województwa świętokrzyskiego, a taki zapis nie występuje w problemie głównym. Uważam, że jest to dość poważny błąd metodologiczny.

Przyjęte hipotezy zawierają wiele zmiennych i wskaźników, którymi Autor sprawnie operuje podczas analizy i prezentacji wyników badań. Mimo to, nie zostały one oddzielnie wyspecyfikowane.

W dalszej części są *Ograniczenia badawcze* (s. 12). Wnioskuje, że Doktorant nie rozumie istoty tego zwrotu. Tu nie chodzi o zastosowane ograniczenia ze strony badacza lecz o ograniczenia, trudności czy wręcz problemy mogące wystąpić, widoczne na horyzoncie i mogące zakłócić przeprowadzenie procesu badawczego. Rozdział metodologiczny został zakończony podrozdziałem *Ocena literatury* (s. 12).

W zakończeniu rozprawy (s. 261–265) Doktorant odniósł się do postawionych na wstępie hipotez badawczych, i co jest istotne stwierdzając, że wszystkie zostały pozytywnie zweryfikowane.

Niezależnie od wskazanych niedociągnięć metodologicznych, sposób przeprowadzenia procesu badawczego jest wystarczającym argumentem do pozytywnej oceny wartości metodologicznej rozprawy. Rozprawa doktorska świadczy o możliwości samodzielnego prowadzenia pracy naukowej przez mgr. inż. Daniela Wojtaszkiewicza ubiegającego się o nadanie stopnia doktora.

3. Ocena merytoryczna rozprawy doktorskiej

Recenzowana rozprawa doktorska stanowi zwarte opracowanie naukowe na 281 stronach, z czego tekst zasadniczy – wstęp, rozdziały merytoryczno-analityczne i zakończenie – zawierają się na 262 stronach. Pozostała część to spis wykresów tabel, map, bibliografia.

Rozprawa doktorska podzielona została na trzy części. Pierwsza obejmująca rozdział pierwszy (s. 7–12) stanowi metodologiczny segment zogniskowany na meritum podjętych założeń badawczych i analiz. Część druga koncentrująca się w rozdziałach 2–5 (s. 13–175) to szerokie spektrum rozważań natury teoretycznej nad migracjami oraz roli Straży Granicznej w procesie zapobiegania i zwalczania nielegalnej migracji. Część trzecią stanowi rozdział szósty (s. 176–260) będący empiryczną egzemplifikacją dynamiki migracyjnej w Polsce i w województwie świętokrzyskim.

We wstępie (3 strony) Doktorant uzasadnił podjęcie problematyki badań, wskazując jej ważność, własną motywację do podjęcia tego tematu oraz przedstawił strukturę pracy.

W pierwszym rozdziale (5 stron) zaprezentował założenia metodologiczne dysertacji. Doktorant scharakteryzował sytuację problemową, na podstawie której sprecyzował przedmiot i cel badań. Skonkretyzował główny problem badawczy i problemy szczegółowe oraz hipotezę główną i hipotezy szczegółowe. Stosownie do tematu dysertacji, dobrał metody i techniki badawcze. Sformułował procedurę badawczą zwracając uwagę na ograniczenia badawcze.

Rozdział drugi (20 stron) poświęcony został zjawisku nielegalnej migracji w kontekście problemu społecznego. Doktorant zanalizował istotę nielegalnej migracji w ujęciu historycznym i współczesnym. Szczególną uwagę zwrócił na relacje i związki polityki azylowej z nielegalną migracją.

W trzecim rozdziale (49 stron) Doktorant rozwinął aspekty kryminologiczne nielegalnej migracji. Uwagę skupił na przyczynach, uwarunkowaniach i formach nielegalnej migracji. Scharakteryzował także symptomy występowania nielegalnej migracji oraz wypracowane postępowanie wobec sprawców nielegalnej migracji. Uzupełnienie stanowi prezentacja wykorzystywanych przez grupy przestępcze szlaków migracyjnych do Unii Europejskiej.

Rozdział czwarty (37 stron) poświęcił charakterystyce Straży Granicznej, podstawom prawnym jej funkcjonowania, zadaniom i kompetencjom, strukturze organizacyjnej oraz

wykorzystywanych specjalistycznych systemach informatycznych w zapobieganiu i zwalczaniu nielegalnej migracji.

W piątym rozdziale (33 strony) Doktorant opisał rolę i miejsce Straży Granicznej w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego państwa. Przedstawił systemowe rozwiązania realizowane przez formację zapobiegające zjawisku nielegalnej migracji zarówno na szczeblu krajowym, jak i międzynarodowym. Nakreślił także znaczenie Europejskiej Sieci Migracyjnej w procesie zwalczania procederu nielegalnej migracji.

Szósty rozdział (86 stron) to współczesna diagnoza (w przyjętej cezurze czasowej) dynamiki migracyjnej na terenie Polski i województwa świętokrzyskiego. Stanowi interesujące zestawienia i analizy metod wykorzystywanych przez cudzoziemców w celu legalizacji pobytu w Polsce, a szczególnie w województwie świętokrzyskim. Rozważania dopełniają wnikliwe statystyki zatrzymań cudzoziemców przez Straż Graniczną w wymiarze krajowym i lokalnym.

Zakończenie jest istotną częścią każdej pracy naukowej będące formą podsumowania i wniosków końcowych wypracowanych w trakcie procesu badawczego. Doktorant na 4 stronach stworzył bardzo ogólną, ale logiczną i tematycznie spójną całość.

Pracę uzupełniają bogate spisy wykresów, tabel i map. Dobór literatury przedmiotu oraz źródeł wykorzystanych w recenzowanej rozprawie doktorskiej jest właściwy, chociaż wyjątkowo skromny. Przywołanie jedynie 46 pozycji zwartych oraz 28 artykułów z czasopism naukowych świadczy raczej o ubóstwie.

Tytuł nadany rozprawie przez Doktoranta jest sformułowany poprawnie i koresponduje z treścią. Przyjęta w tytule cezura czasowa 2015–2022 nie została jednak ani uzasadniona, ani wyjaśniona, co stanowi przejaw nieuwagi. Tytuły rozdziałów i podrozdziałów są adekwatne do ich zawartości. Kolejność podejmowanych wątków tematycznych należy uznać generalnie za właściwą. Zawartość przedmiotowa ma charakter dedukcyjny, chociaż mało spójny z założeniami metodologicznymi. Zastrzeżenia i kontrowersje budzi ułożenie w rozdziale drugim charakterystyki fińskiej Straży Granicznej. Nie znajduję uzasadnienia, dlaczego właśnie tam?

W rozdziale piątym w podrozdziale 4.1. (s. 108) Doktorant rozpoczął wymieniać zadania Straży Granicznej w oparciu o właściwy akt prawny i kontynuował je w podrozdziale następnym 4.2 (s. 110) co jest właściwe dla tego podrozdziału. Taka praktyka jest raczej naganna.

Uważam, że bibliografia powinna być umieszczona przed spisami wykresów, tabel i map. Autor zastosował tutaj inny układ.

Cechą dobrego stylu naukowego jest jego jasność i zrozumiałość, precyzja, prostota i zwięzłość oraz poprawność gramatyczna i ortograficzna. Aparat pojęciowy stosowany przez Doktoranta uznać należy za poprawny. Pojawiają się jednak frazy, prawdopodobnie ulubione przez Doktoranta lub będące swego rodzaju żargonem zawodowym. Otóż, w rozprawie doktorskiej występuje ok. 10 razy sformułowanie *Straż Graniczna jako wiodąca służba...* Poza tym występują liczne błędy interpunkcyjne, a nawet błędy ortograficzne np.:

- s. 2 Spis treści, tytuł podrozdziału 2.4. zapis ...*Straży Granicznej*... powinien być małą literą;
- s. 264 zapis ...*Straż graniczna*... jako nazwa własna powinna być zapisana wielką literą;
- s. 264 zapis ...*Polskiej Straży Granicznej*... powinien mieć następujący zapis: *polskiej* małą literą, ponieważ to przymiotnik.

Innym przykładem jest dwukrotnie cytowane źródło M. Trojanowska-Strzęboszewska, *Polityka Unii Europejskiej wobec nieregularnej imigracji*, „Rocznik integracji europejskiej” 2020, nr 14 na stronach 16 oraz 26-27. Takie zapisy bardzo niekorzystnie świadczą o Doktorancie i nie wystawiają mu pozytywnej opinii.

Oprócz tych nagannych faktów w rozprawie doktorskiej znajdują się właściwie osadzone odwołania do aktów prawnych i normatywnych, którymi swobodnie się posługuje. Treści prezentowane w rozprawie potwierdzają dobrą wiedzę teoretyczną.

Na pozytywną uwagę zasługuje bogata strona graficzna rozprawy. Mnogość przywoływanych danych statystycznych oraz zestawień liczbowych zostały przedstawione graficznie w formie tabel, wykresów i map. Taki zabieg umożliwia potencjalnemu Czytelnikowi lepszą percepcję analizowanych treści.

Przedstawione wnioski w zakończeniu mają charakter zbyt ogólny. Są raczej powtórzeniem już wcześniej wyartykułowanych. Uważam, że mogłyby być bardziej skonkretyzowane.

Przyjmuje się też założenie, że praca powinna być opatrzona streszczeniem w języku rodzimym i angielskim lub jeszcze innym. Recenzowana rozprawa doktorska nie posiada takiego streszczenia.

Konkludując, pomimo wskazanych w recenzji niedociągnięć i kontrowersji należy podkreślić, że strona merytoryczna rozprawy doktorskiej jest wartościowa poznawczo, oparta na podstawach naukowych. Praca ma charakter interdyscyplinarny zawierająca problemy natury socjologicznej, prawnej, humanitarnej i prakseologicznej.

Treść rozprawy zaprezentowana została w sposób przystępny i dość zrozumiały. Prezentuje ona dobrą wiedzę teoretyczną mgr. inż. Daniela Wojtaszkewicza ubiegającego się o nadanie stopnia doktora w dyscyplinie nauk o bezpieczeństwie.

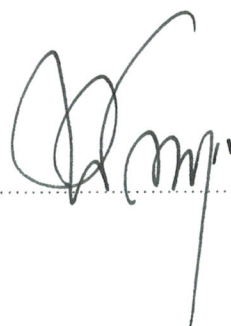
Problemy do wyjaśnienia przez Doktoranta:

1. Proszę uzasadnić przyjętą w tytule rozprawy doktorskiej cezurę czasową 2015–2022.
2. Jakie inne przyczyny, oprócz wymienionej tzw. Arabskiej Wiosny wpłynęły na znaczący wzrost przepływów migracyjnych, w tym nielegalnych do Unii Europejskiej?
3. Charakteryzując współpracę krajową Straży Granicznej nie uwzględnił Pan m.in.: Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Krajowej Administracji Skarbowej oraz Urzędu ds. Cudzoziemców. Proszę omówić istotę współpracy Straży Granicznej z Urzędem ds. Cudzoziemców.

4. Wnioski końcowe

Przedłożona do recenzji rozprawa doktorska Pana mgr. inż. Daniela Wojtaszkewicza stanowi zbiór usystematyzowanej wiedzy mogącej być wykorzystaną w poszukiwaniach natury poznawczej oraz doskonaleniu rozwiązań prawnych i organizacyjnych służącym zapobieganiu i zwalczaniu nielegalnej migracji. Jest dojrzałą merytorycznie pracą naukową, dobrze udokumentowaną poznawczo i logicznie skonstruowaną.

Stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska spełnia warunki określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478) oraz art. 14 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (tj. Dz. U. z 2017r., poz. 1789 z poz. zm.). Na tej podstawie wnoszę o dopuszczenie Doktoranta mgr. inż. Daniela Wojtaszkewicza do publicznej obrony recenzowanej rozprawy doktorskiej.

.....